

НЕБОЈША ОЗИМИЋ
историчар, виши кустос
Народни музеј Ниш
nebojsa.ozimic@narodnimuzejnis.rs

ПРОГОН И СТРЕЉАЊЕ РОМА ИЗ НАЦИСТИЧКОГ КОНЦЕНТРАЦИОНОГ ЛОГОРА НА ЦРВЕНОМ КРСТУ У НИШУ (1941–1944)

Апстракт: Насељавање Ниша Ромима забележено је још у средњем веку. Непосредно пред почетак Другог светског рата било их је 1300, у граду и околним селима. Током окупације нишки Роми су успели да искористе одређене повластице које су, нарочито у првој години окупације, сачувале у животу велики број људи. Током 1942. и 1943. уследила су масовна стрељања Рома на Бубњу – тако да је данас идентификовано, именом и презименом, 190 особа ромске националности које су из логора на Црвеном крсту одведене на Бубањ и стрељане, док је укупно логорисано нешто више од 500 Рома. Циљ рада је утврђивање броја страдалих Рома на основу архивске грађе из фонда „Козара“ Историјског архива у Нишу, као и необјављене документације Меморијалног комплекса „12. фебруар“ Ниш.

Кључне речи: Роми, Ниш, Ћехајић, исламска верска заједница, Пабо лампа.

Обележавање Рома и акција муслиманске верске заједнице

Ниш са околином Роми су насељавали од средњег века, бавећи се различитим занатима. Први попис после ослобођења Ниша од Турака из 1879. бележи 797 Рома. Пре почетка Другог светског рата, према попису из 1940, било је око 950 Рома у граду и око 350 на сеоском подручју.[1] После рата, пописом из 1948. године, евидентирано је 566 Рома у граду и 354 на подручју општине.[2] У таквом бројном стању нишке Роме је затекао Други светски рат.

Прва расна одредба коју је окупатор завео у поробљеној земљи изашла је 31. маја 1941. године, што је подразумевало регистровање Јевреја и Рома, и њихово обележавање траком на рукаву.[3] Такође је уредбом предвиђена регистрација и конфискација покретне и непокретне имовине, са забраном власницима да њом располажу и ограниченим кретањем у граду. Актом од 10. јуна наложено је хитно спровођење одредбе од 31. маја, а објављена је и наредба да се из државне и самоуправне службе одмах уклоне сви службеници Јевреји и Роми.[4] Тако су решењем бр. 28199 од 10. јуна разрешени дужности: Гершон Букиш, економ Градског поглаварства; Нахман Мандиловић, чиновник Управе трошарине; Арон Харован, стражар Управе трошарине; Трајко Латифовић, малбаша Градског поглаварства; Салија Хајрић, малбаша; Јашар Салијевић, малбаша; Гане Зекић, малбаша; Ариф Еминовић, малбаша; Мустафа Агушевић, малбаша; Салија Ајдиновић, служитељ Техничког одељења; Шефкет Асановић, чистач; Незир Куртић, чистач; Нумер Салијевић, чистач; Меда Бајрамовић, чистач; Џема Алијевић, позивар; Ашим Салијевић, позивар; Мустафа Суљић, позивар; Јашар Османовић, чистач дневничар.[5]

Схвативши ношење траке као први предуслов за могуће

1 *Енциклопедија Ниша – природа простор становништво* (Ниш: Просвета, Ниш: Градина, 1995), 184; *Лексикон Ниша* (Београд: Службени гласник, 2012), 145.
2 Исто.
3 *Ново време*, 31. мај 1941.
4 *Ново време,* 10. јун 1941.
5 Jovan Zlatić, „Stradanje Jevreja i Cigana u Nišu 1941-1943“, Nissa, 3-4/1990, 87–94.

страдање, нишки Роми су 25. јуна 1941. одржали састанак у Исламској верској заједници Ниша, затраживши од ње заштиту. Имали су у виду да је Касим Ћехајић, судија шеријатског суда чија су два сина била у немачкој војсци, био веома близак са Немцима. Јаша Ашимовић сведочи:

„Ћехајић је заиста помогао. Кад су се ови вратили из Београда, Цигани су му понудили новац и он је пристао да он са имамом Рама хоџом, оду у Сарајево. Са њим су ишли и Цигани, њих пет. Успели су да убеде шеријатског судију да сваки Циганин добије декрет да то нису Цигани, него да су то муслимани, да им је вера исламска и он је по Курану доказивао да може да буде исламске вере и Шиптар и Египћанин и други. Он је тврдио да су то домороци. Ћехајић је пре одласка у Сарајево отишао у Комдандатуру, где су му рекли да је потребно да он донесе од главног верског поглавара такав декрет што ће они да му уваже. Главни поглавар у Сарајеву био је Спахо Рејсулема, врховни поглавар муслимана у Југославији, али са седиштем у Сарајеву. Код њега су ишла ова двојица и наша три Цигана. У Сарајеву су примљени и разговарали, и поглавар је одмах разговарао са командантом за Србију, генералом Шредером у Београду (први командант окупиране Србије). Он је одмах издао наређење и док су они дошли, ово је било јављено да се уништи ранија одлука о прогону Цигана и да се скину траке и све забране за Цигане“.[6]

Ћехајић је издејствовао низ привилегија за Роме. Они су могли да се запошљавају, имали су у Шуматовачкој улици канцеларију у којој су се састајали и договарали како да спасу своје сународнике, при чему су скупљали и веће новчане суме да би митом издејствовали пуштање.[7]

6 Народни музеј Ниш (НмН), Меморијални комплекс „12. фебруар“ (МК12), изјава Јаше Ашимовића. Он наводи да је група Рома претходно ишла код Драгише Цветковића, у то време у кућном притвору у Нишкој бањи, а након сусрета са њим и код Милана Недића. Попут Јаше Ашимовића, и Асан Саиповић наводи да није носио траку (МК12, изјава Асана Саиповића). Осман Балић, праунук Османа Балића, пренео је породичну причу да је нишке Роме на идеју мењања идентитета ради спасења упутио Драгиша Цветковић:. „Kako su Romi u Nišu nadmudrili naciste: Prešli u islam, pa javili za grobove Srbima i Jevrejima“, *Телеграф*, 3. август 2020, (https:-www.telegraf.rs/vesti/srbija/3220925-kako-su-romi-u-nisu-nadmudrili-naciste-presli-u-islam-pa-javili-za-grobove-srbima-i-jevrejima.

7 Мирослав М. Миловановић, *Немачки концентрациони логор на Црвеном*

О тим данима сведочи Бајрам Далиповић:

„Негде око Ђурђевдана ја сам ушао у једну кафану и видим на зиду пише: 'Јеврејима и Циганима приступ забрањен'. После извесног времена дате су траке нама и Јеврејима, да носимо као знак распознавања. Немци су отпуштали са рада Цигане и Јевреје. Отпуштено је тада око 50 Цигана из Железничке радионице, а било је и других који су било где радили, у државним установама. Били смо око 20 дана без посла. После нас поново вратише на рад. Вратили су све. Обавештење о повратку на рад добили смо преко звучника који је био постављен код Споменика и на другим местима, а и на друге начине су нас обавештавали.“[8]

Међутим, било је и оних Рома који су се услед ратних околности изненада доселили у град и нису улазили у спискове привилегованих. Такви Роми су хапшени и затварани још од јесени 1941. године. Први Ром који је убијен на територији града Ниша био је Драгутин Дурмишевић, ухваћен у покушају крађе из немачког воза на железничкој станици. За пример другима, Фелдкомандантура 809 је 9. септембра објавила да је казнила Драгутина Дермишевића због почињеног дела. Немци су у центру града обесили Дурмишевића. [9]

крсту у Нишу и стрељања на Бубњу, (Ниш: СУБНОР, Београд: ИСИ, 1983), 195; МК12, изјава Јаше Ашимовића.

8 НмН, МК12, изјава Бајрама Далиповића дата 14. маја 1967; Đokica Jovanović, *Čuo je da su Cigani streljani na Bubnju*...(„Kultura zaborava ili Romi u Nišu u vreme II svetskog rata“, u: Sulejman Bosto, Tihomir Cipek, Olivera Milosavljević (ur.); *Kultura sjećanja: 1941. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti,* (Zagreb: Disput, 2008,) 88.

9 Небојша Озимић и други, *Жртве лагера Ниш,* (Ниш: Медивест КТ, Народни музеј, 2014,) 161. Стање у Нишу по Роме је до краја 1941. било повољно и поред спорадичних хапшења и извршења смртне казне, као што је био случај са Дурмишевићем. Пример Лесковачких Рома и стрељање 11. децембра 1941. у тзв. Араповој долини када је убијено 320 Рома то јасно илуструју:Тане Куртић, *Фрагменти из историје и обичаја Рома из Лесковца,*(Лесковац: Лесковачки зборник, XXXVI, 1996), 119–127.

Сл. 1. Вешање Драгутина Дермишевића 9. септембра 1941. у Нишу (НМН, МК12, студијски материјал)

У време хапшења угледних грађана Ниша у ноћи између 22. и 23. октобра 1941. године нису поштеђени ни Роми. Међу 150 ухапшених нашао се и Осман Балић, старинар из Ниша, који је остао у логору нешто више од месец и по дана.[10] Три месеца после изласка на слободу – умро је од последица заточеништва у логору. Без обзира на интервенције Исламске заједнице, хапшење нишких Рома извршено је и 9. јануара 1942. Наводно су их окупатори одредили за логор ради обављања физичких послова – били су ангажовани да на Бубњу копају јаме за осуђенике на смрт и да их сахрањују. Укупно је ухапшено 11 Рома – а након што су обавили посао, стрељани су 2. фебруара 1942.[11]

Уместо њих, одређени су други, пошто су Немци извршили нова хапшења. Ухапшени су Медо Омеровић и Анеци Куртић: и они су копали раке и сахрањивали на Бубњу – али су

10 Историјски архив Ниш (ИАН), *Фонд Окружно повереништво за утврђивање злочина окупатора и његових помагача Ниш* 1944-1947 (КОЗАРА), кутија (к),4, фасцикла (ф), 696; Небојша Озимић, „Хапшење угледних Нишлија октобра 1941", *Пешчаник,* бр.10, 2011), 112–120; Небојша Озимић и други, *Жртве лагера Ниш,* 92.

11 Архив Југославије (АЈ), *фонд Ратна штета 1941-1945* (ФРШ Ниш), фасцикла 5 – Ниш, искази Меда Омеровића и Анеци Куртића из Ниша..У питању су, према сећању Меде Омеровића, следећа лица: Селим Ибрахимовић, Рамадан Ибишевић, Рамадан Алимановић, Стеван Којић, Бајрам Аритовић, Стојан Асковић и Бајрам Арифовић, Светозар Зарко Демировић, Ашим Ибрахимовић, Салих Ибишевић и Фаик Рамић.

остали живи, те су после рата били важни сведоци о масовном стрељању у фебруару 1942. г.[12] Мемед Пашић је био командант свих група Цигана, који су закопавали стрељане на Бубњу.[13] Страхујући за своје животе, поједини нишки Роми су спас нашли пријављивањем на добровољни рад у Немачку. Тако су се многи спасили од егзодуса који је тек следио.[14]

У логор је са подручја Топлице и Алексинца, почетком маја 1942. г. допремљена група Рома, коју ће Немци јуна исте године, са преосталим Јеврејима, отерати у логор на Бањици и стрељати.[15]

Прво велико хапшење Рома у Нишу догодило се 20. октобра 1942.[16] Ухапшени су сви мушкарци од 16 године, па до дубоке старости. Ромски кмет је водио војнике и викао на српском „Народе, устаните и излазите", а на ромском језику „Бежите, куд који зна".[17] Захваљујући тој сналажљивости кмета многи су се разбежали. Но ипак је ухапшено око 370 Рома и одведено у логор на Црвеном крсту. Међу њима је било и доста музичара. Једном су дозволили да се унесе виолина – тако да су управо у логору настале познате песме: Циганска је туга преголема, нико не зна шта се њима

12 Медо Омеровић је преживео рат у коме је највише био ангажован за копање рака на Бубњу. Његове изјаве дате Комисији за утврђивање злочина умногоме су расветлиле питање броја стрељаних на Бубњу, као и формирање листе жртава. (прим. аут.)

13 НМН, МК12, изјава Асана Саиповића.

14 Исто: „У Немачку је 1943. године, с пролећа отишла већа група Цигана, да би избегла прогоне и стрељања. Ја сам дошао из Немачке 1945. године, коначно, а тамо сам три пута одлазио. Био сам са оба сина у Немачкој. Један син је био у Хановеру, а ја сам са другим био у Берлину, где сам и дочекао ослобођење, односно капитулацију Немачке. У логору сам био седам дана. Ту сам доспео пошто су ме ухватили Немци после мог бекства из Немачке и повратка у Ниш.'' (подвукао Н.О.)

15 Ухапшени и убијени у логору на Бањици: Драгутин Васић из Добрујевца, Стојан Драгутиновић из Пчиње, Давид Мандиловић из Прокупља, Драгутин Марјановић из Бублице, Маринко Николић из Добровиша, Милутин Николић из Румуније, Добривоје Пантић из Думнице, Јордан Радуловић из Дубнице и Милутин Станковић из Радинца. Logor Banjica–logoraši (knjige zatočenika koncentracionog logora Beograd-Banjica 1941-1944), knjiga 1, Beograd, 2009), 452-453.

16 Milovan Pisari, *Stradanje Roma u Srbiji za vreme Holokausta*, (Beograd: Izdavač, 2014), 140.; Đokica Jovanović, *Čuo je da su Cigani streljani na Bubnju,* 87–88; Мирослав М., Миловановић, *н.д.,* 195.

17 Према сведочењу Есада Усеиновића, ромски кмет се звао Ариф. Када су Немци схватили шта је урадио, довели су га у логор и мучили до смрти.

према и Пабол лампа (Гори лампа).[18] Јаша Ашимовић је у својој изјави дао једну варијанту текста који је испевао његов отац[19] :

Оригинални текст	Превод
Пабол лампа машкар о лагери. *Готе пашљон са амаре Рома.* *Бре Ромален, бре праљален* *Амен те аракамен!* *Јер о Немција кален амаро цивидипе.* *Те кедамен ако дела о девел* *Пале сар со сијама...* *Нево цивдипе ка овеламен."*	*Гори лампа насред логора* *Ту леже и сада сви наши Цигани.* *Бре Цигани, бре браћо* *Сачувајмо се!* *Јер Немци желе да нам одузму животе.* *Ако Бог да да се још једном нађемо* *На слободи, као што смо били...* *Поново ћемо се родити."*

До данас су позната имена 151 нишког Рома, ухапшени и логорисани 20. октобра 1942.[20] У својој изјави, Бајрам Далиповић о овом догађају сведочи: „Приликом првог масовног хапшења Цигана, ја сам становао међу Србима, становао сам код Ђоке Јовановића, ћурчије дворског (који се обесио после ослобођења у затвору). Чуо сам галаму. Хтео сам да видим каква је то галама. Жена ми је рекла да не идем, јер мора бити да је нешто. Ујутру ми је дошла снаха и плачући рекла ми да су сви Цигани отерани у логор. И њен муж, мој брат Салија Далиповић је отеран у логор. Тамо је био, а пуштен је у првој партији са групом радника. Кад сам отишао на рад, никога од Цигана нисам тамо нашао. Ја сам знао за ово хапшење, али командант радионице није изгледа то знао. Рекао сам тумачу да су наши људи сви отерани у логор. Кад сам отишао и разговарао са командантом, рекао ми је да попишем имена свих Цигана који су у логору. Ја сам то и учинио

18 Đokica Jovanović, *Čuo je da su Cigani streljani na Bubnju,* 88.
19 НМН, МК12, изјава Јаше Ашимовића.
20 НМН, МК12, изјава Бајрама Далиповића у којој је дао имена логорисаних Рома. О овом догађају сведоче и други извори (ИАН, КОЗАРА, IX свеска уписа ратне штете Ниш за 1945. годину; АЈ, ФРШ Ниш, искази Софије Лимановић, Афете Куртић, Нафире Салијевић и Анифе Ашимовић из Ниша).

и ишао сам од куће до куће. Тај списак сам дао лично команданту који је руководио Железничком радионицом, а директор у то време је био Бирвиш. Рекао ми је да идем и да радим и да се јавим за дан-два. Он је тај списак предао команданту логора."
Првог фебруара 1943. године, немачки командант Југоистока је наредио да се због погибије немачких војника на разним местима у Нишу стреља 195 затвореника, припадника покрета Драже Михаиловића и комуниста из логора Београд и Ниш. Генерал Драгољуб–Дража Михаиловић је преко своје обавештајне мреже у Нишу сазнао за највеће стрељање и преко депеше јавио влади у Лондону:

„Обавештајни орган из Ниша извештава двадесет четвртог фебруара у Нишу на месту Бубањ стрељано 100 Срба, двадесетпетог фебруара стрељано 60 људи, од којих 30 Цигана."[21]
Тако је бројка од 195 предвиђених за стрељање у потпуности реализована. У овој одмазди су највише су страдали Срби, али тада је стрељано и највише Рома од почетка окупације. [22]

Хапшење рома из околних места

Истог дана када су масовно хапшени нишки Роми, извршено је хапшење и у Алексинцу. Ухапшена су 22 Рома и спроведени у Нишки концентрациони логор. Сви су стрељани у разним одмаздама, осим ковача Суљу Османовића којег су отерали на принудни рад у Немачку (одакле се после рата вратио кући).[23]

Од алексиначких похапшених Рома, тројица су стрељана већ 18. јануара 1943. у селу Горња Локошница код Лесковца, поред железничке пруге, са једном групом Срба – заточеника Нишког логора. Немци су их камионима из логора отерали и дали им да копају раке. Када су стрељали Србе, стрељали су и Роме. О овом стрељању изашла је и плакатирана објава, коју

21 ИАН, микротека „Дража Михаиловић и Немци", микрофилм 7, снимак 4, депеша D-675.
22 За ово стрељање Ђ. Јовановић износи да је стрељано око 600 Рома из Ниша и околине (Đokica Jovanović, *Čuo je da su Cigani streljani na Bubnju,* 87), што представља или штампарску или фактографску грешку јер се овако висок број стрељаних Рома не помиње нигде у изворима. (прим. аут.)
23 ИАН, Среска комисија за ратну штету – Алексинац, кут. 1, док. бр. 3/59.

је потписао крајскомандант у Лесковцу Куперфшлагер. Сви стрељани били су корпари а становали су Шуматовачкој 15, где се налазила алексиначка ромска махала.

Извршено је хапшење и ражањских Рома који су дотерани у логор, потом послати на Бањицу, а одатле почетком јануара 1943, на присилни рад у Солун (Грчка). Већа група Рома пристигла је у логор и са подручја општине Медвеђа и Лебане. Бугари су их похватали у марту 1943, када су гонили партизанске одреде који су извршили препад на њихове војнике у Лецу, при чему су претрпели огромне губитке. Отерани су на присилни рад у КЛ Маутхаузен, одакле се скоро нико жив није вратио. Роме из Орана стрељали су на Бубњу, јер су у њиховим кућама нашли пушке које су партизани оставили приликом бекства.[24]
У јесен 1943. у логор су доведени и сврљишки Роми. Међу шездесет ухапшених Сврљижана у нишки логор је дотерано 9 Рома. Остали су до 10. октобра 1943, када су их Немци са још неким Сврљижанима отпустили, тако да су успели да преживе масакр 21. октобра. Једино су задржали Владимира Асановића, оптуженог да је скривао неке пушке –касније је и он стрељан на Бубњу.[25]

Према исказу Целадина Синановића, бравара у нишкој железничкој радионици, Немци су га јуна 1943, ухапсили са колегом Абедином Демировићем, ковачем. Синановића су интернирали у немачки логор Шталаг III А у Лукенвалду, а Демировић је стрељан.[26]

Друго масовно стрељање Рома на Бубњу догодило се августа 1943. Командант Југоистока у свом дневном извештају за 18. август 1943., пише да је као одмазда за напад на рудник мрког угља код Алексинца и убиства двојице председника општина стрељано 30 комуниста и 20 четника Драже Михаиловића“.[27]

24 Хранислав Ракић, *Терор и злочини окупатора и домаћих издајника у лесковачком и врањском крају 1941-1944,*(Лесковац : Народни музеј: Међуопштински одбор СУБНОР- а Јужноморавског региона, 1986), 94–99.

25 Владимир Асановић, ужар, рођен 1897. године у Сврљигу. Ухапшен од СДС-А-а октобра 1942. године у Сврљигу и предат немачком логору у Нишу. Стрељан 24. фебруара 1943. године на Бубњу код Ниша. (*Жртве лагера Ниш*, 86)

26 АЈ, ФРШ Ниш, исказ Целадина Синановића из Ниша.

27 ВА, Национални архив Вашингтон (НАВ), серија микрофилмованих докумената под ознаком Т-501 (даље: Т-501), ролна (даље: Р), 253, снимак (даље: С), 173

У тој одмази окупатори су на Бубњу ликвидирали и преостале алексиначке Роме, јер нису имали довољан број партизанских криваца. До краја 1943. догодило се још једно стрељање Рома – 21. октобра, као одмазда за погинуле и рањене Немце у савезничком бомбардовању Ниша.[28]

Број страдалих Рома

У свом раду Ђ. Јовановић пише да је на Бубњу стрељано 298 Рома.[29] Тај број се за сада поименично не може потврдити. Према истом писцу, ово је најминималнији број усмрћених који је добијен увидом у архивску грађу из градског архива. На другом делу у истом раду, Ђ. Јовановић у свом раду износи процену о чак 600 стрељаних Рома из Ниша и околних места и градова тог 20. октобра 1942[30] – што је, претпостављамо, грешка техничке природе. Међутим, из исказа који је цитиран у Јовановићевом раду на страни 92 јасно се уочава један већи пропуст. Овај исказ представља записник са саслушања Хусеина Амзића, где сведок каже да је фебруара 1943. стрељано 112 муслимана – кажњеника из Казненог завода. Грешка је настала у куцању године страдања, јер је велике одмазде на Бубњу било и фебруара 1942, али и фебруара 1943. г. Амзић у свом исказу не мисли на муслимане Роме, већ на муслимане Арнауте, помињући чак и њиховог хоџу. Ови муслимани Арнаути, као што је већ горе наглашено, заточени још пре рата у Казненом заводу, дочекали су Немце који су их ликвидирали у великој фебруарској одмазди 1942. г. Тако је број страдалих Рома знатно мањи од броја који је објављен у раду о страдању Рома у Нишу.

28 Овом приликом стрељани су: Ајет Азировић, Аћим Ајдаревић, Борча и Живојин Алијић, Мемиш Алијић, Маља Аранђеловић, Асан Асановић, Фаик Бајрактаревић, Бајрам Бактијаревић, Салија Бећировић, Божидар Дурмишевић, Мирко Дурмишевић, Мустафа Касумовић, Реџеп Латифовић, Бани, Јануз и Љато Мифтаревић, Солија Муратовић, Беко и Рувче Мутић, Мифтар и Реџеп Селимустафић (*Жртве лагера Ниш*)

29 Đokica Jovanović, n. d., 89.

30 *Isto*, 87.

Сведоци и суђења

Одмах након ослобођења Ниша, октобра 1944, приступа се раду на попису жртава. За Роме су податке дали, у периоду од 13. до 23. фебруара 1945, углавном људи за време рата ангажовани на копању рака: Хусеин Амзић, Мустафа Агушевић, Алиман Османовић, Јашар Смајевић, Салија Хајровић, Трајко Латифовић, Јашар Алиловић, Расим Рушитовић, Анеџи Куртић, Медо Омеровић, Исмаил Синановић и Јашар Салијевић.[31] У овом периоду суђено је Касиму Ћехајићу и Бабићу који су мобилисали Роме за немачку војску. Бабића је после капитулације Италије Али-бег Драга поставио за вођу народносне групе Албанаца муслимана не само у Нишу, већ и у Србији. Као вођа те народносне групе у коју су укључени и Роми, водио је преписку са Фелдкомандантуром 809, издавао потврде са печатом: Grupe Popullore Shqiptare, Die Albanische Volksgruppe, Nisch. Оптужница војног суда XIII корпуса НОВЈ теретила их је да су присиљавали Роме да се изјашњавају као Албанци и да ступају у албанске квислиншке јединице. [32]

Сл. 2 Осман Кадријевић
НМН, МК12, картон логораша, бр. К/2

Сл. 3 Абедин Демировић
НМН, МК12, картон логораша, бр. К/23

31 ИАН, КОЗАРА, Ш/178–179.
32 Đokica Jovanović, *Čuo je da su Cigani streljani na Bubnju,* 88.

Сл.4 Шефкет Амзић
НМН, МК12, студијски материјал

Сл. 5 Трајко Селимовић
НМН, МК12, студијски материјал

Резиме

Иако су у првој години окупације, као чланови исламске верске заједнице, нишки Роми успели да за себе испослују повлашћенији положај, у каснијим месецима је велики број њих био заточен у нишком сабирном логору. Према реконструисаном броју, око 500 Рома било је логорисано у Нишу док је, према целокупној документацији и пријавама штете, стрељано и умрло њих 160; 30 је страдало у интернацији или у другим логорима на подручју окупиране Србије. То је 190 усмрћених Рома који су били заточени у концентрационом логору у Нишу. У Нишу и околним селима је према попису из 1940. живело 1300, док је 1948. на истом простору било 920 Рома. Овим покушајем да се што приближније одреди број страдалих Рома у Нишу, утврдили смо мањи броја жртава од оног изнетог код других истраживача – што ни најмање не умањује злочин над Ромима у Другом светском рату.

Sources and Literature

Neobjavljeni izvori

Arhiv Jugoslavije (AJ): fond Žrtve rata (1941–1945) (ŽR), upitnik za stradalog Dragutina Durmiševića (0265043002); fond Ratna Šteta (1941–1945) (FRŠ Niš), fascikla 5 – Niš, iskazi Meda Omerovića, Anedži Kurtića, Sofije Limanović, Afete Kurtić, Nafire Salijević i Anife Ašimović iz Niša.

Istorijski arhiv Niš (IAN), fond Okružno povereništvo za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača Niš 1944–1947 (dalje: KOZARA), kutija (dalje: k), 4, fascikla (dalje: f), 696; IX sveska upisa ratne štete Niš za 1945. godinu; mikroteka „Draža Mihailović i Nemci", mikrofilm 7, snimak 4, depeša D–675; Sreska komisija za ratnu štetu – Aleksinac, kut. 1, dok. br. 3/59.

Narodni muzej Niš (NmN), Memorijalni kompleks „12. februar" (MK12f), izjave Jaše Ašimovića, Asana Saipovića i Bajrama Dalipovića.

Vojni arhiv (VA), Nacionalni arhiv Vašington (NAV), serija mikrofilmovanih dokumenata pod oznakom T–501(T–501), rolna (R), 253, snimak (S), 173.

Objavljeni izvori

Periodika
Novo vreme, 31. maj 1941; 10. jun 1941. (cyrillic)
Telegraf, 3. avgust 2020. (cyrillic)

Literatura

Enciklopedija Niša – priroda, prostor, stanovništvo (ed. dr Jovan Ćirić). Niš: Prosveta- Gradina, 1995. (cyrillic)

Jovanović, dr Đokica. „Kultura zaborava ili Romi u Nišu u vreme II svetskog rata", U: Sulejman Bosto, Tihomir Cipek, Olivera Milosavljević (ur.), Kultura sjećanja: 1941. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti. Zagreb: Disput, 2008.

Kurtić, Tane. „Fragmenti iz istorije i običaja Roma iz Leskovca". Leskovački zbornik, XXXVI. Leskovac:Narodni muzej Leskovac, 1996, 119-127. (cyrillic)

Logor Banjica – logoraši (knjige zatočenika koncentracionog logora Beograd-Banjica 1941-1944), (ed.Micković Evica, Radojčić Milena) knjiga 1. Beograd: Istorijski arhiv Beograd, 2009.

Milovanović, M. Miroslav. Nemački koncentracioni logor na Crvenom krstu u Nišu i streljanja na Bubnju. Beograd - Niš: Institut za savremenu istoriju –Opštinski odbor SUBNOR Niš- Narodna knjiga, 1983. (cyrillic)

Niški leksikon (ed. Milojko Knežević, Milivoje Stefanović). Beograd: Službeni glasnik, 2011. (cyrillic)

Ozimić, Nebojša i drugi. Žrtve lagera Niš. Niš: Medivest: Narodni muzej, 2014. (cyrillic)

Ozimić, Nebojša. „Hapšenje uglednih Nišlija oktobra 1941". Peščanik, 10. Niš: Istorijski arhiv, 2011, 112–120. (cyrillic)

Pisari, Milovan. Stradanje Roma u Srbiji za vreme Holokausta, Beograd: Forum za primenjenu istoriju, 2014.

Zlatić, dr Jovan. „Stradanje Jevreja i Cigana u Nišu 1941–1943", Nissa, 3–4/1990, 87–94.

Nebojša Ozimić
Senior Curator-Historian
National museum of Niš

PERSECUTION AND SHOOTING OF ROMA FROM THE NAZI CONCENTRATION CAMP AT THE RED CROSS IN NIŠ (1941–1944)

Summary

Although the Romani residents of Niš, as members of the Islamic religious community, managed to secure a more favourable position for themselves in the first year of the occupation, a large number of them were imprisoned in the Niš concentration camp in the months that followed. According to the reconstructed numbers, around 500 Roma were interned in Niš, while, according to overall documentation and damage reports, 160 of them were shot or died in another manner and another 30 victims perishedin internment or in other camps in occupied Serbia. This constitutes a total of 190 deceased Roma who were interned in the concentration camp in Niš. According to the 1940 census, there were 1,300 Romani residents in the city of Niš and its surrounding villages, while the data from 1948 establish that there were 920 Romain the same area. Attempting to determine as precisely as possible the number of Romani victims in Niš, we have established that the number of victims is smaller than that presented by other researchers, which in no way diminishes the crime against the Roma during World War II.

